

УДК 37.041:374.1

DOI: 10.32342/2522-4115-2022-1-23-9

О.Л. ШУМСЬКИЙ,
*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іншомовної підготовки, європейської інтеграції
та міжнародного співробітництва
Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків)*

О.О. ШУМСЬКА,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фортепіано
Харківської гуманітарно-педагогічної академії (м. Харків)*

САМООСВІТА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті обґрунтовано, що кардинальні перетворення, які відбуваються в усіх сферах життя сучасного суспільства, зумовлюють необхідність перегляду основних вимог до підготовки фахівця, який повинен мати не лише високий професійний рівень, але й бути готовим до неперервної освіти. Показано, що в державних нормативних актах і міжнародних освітніх документах визначено основний вектор розвитку освіти у XXI столітті – «освіта впродовж усього життя». Визначено, що досягнення зазначеної мети є можливим за рахунок організації у ЗВО навчального процесу, спрямованого на поступовий перехід від традиційного формату освіти у вигляді надання студентам готового комплексу знань до самоосвіти, яка є найвищим ступенем освіти.

Розкрито сутність ключових елементів концепту «самоосвіта» – категорії «само-» та «освіта». Роз'яснено сутнісні відмінності між поняттями «навчання» та «освіта». Наведено приклади словникових відповідників терміна «самоосвіта», що існують у зарубіжній науковій, довідковій та енциклопедичній літературі. Проаналізовано термін «самоосвіта» з точки зору філософії, соціології, психології та педагогіки. Охарактеризовано основні підходи до визначення поняття «самоосвіта», які на сьогодні склалися в західній педагогічній теорії. Установлено, що серед сучасних науковців відсутня однотайна позиція щодо тлумачення означеного терміна, адже кожний з дослідників розглядає його через призму певного аспекту.

Обґрунтовано, що повноцінна самоосвіта можлива лише за умови поєднання самонавчання і самовиховання. Встановлено, що в сучасній дидактиці самоосвіта інтерпретується як діяльнісний процес, а діяльність визначається як основа самоосвіти. Окреслено відмінності понять «самоосвітня діяльність», «самостійна діяльність» і «самостійна робота» за ключовими ознаками, а саме: за джерелом цілей, рівнем самостійності і визначенням суб'єкта контролю за результатами.

Наведено тлумачення терміна «самоосвіта» як цілеспрямованої систематичної пізнавальної діяльності людини, в ході якої вона самостійно набуває знань і вдосконалює свої уміння, в результаті чого відбувається якісний розвиток її особистості.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, самонавчання, самовиховання, саморозвиток.

Постановка проблеми. Кардинальні перетворення, що відбуваються сьогодні в усіх сферах суспільного життя, зумовлюють необхідність перегляду основних вимог до підготовки майбутнього фахівця. Сучасний випускник ЗВО повинен мати не лише високий професійний рівень, академічну та соціальну мобільність, але й бути готовим до безперервного саморозвитку і самоосвіти. Досягнення зазначеної мети можливе за рахунок організації навчального процесу, спрямованого на поступовий перехід від традиційного формату освіти у вигляді надання студентам готового комплексу знань до самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній педагогічній думці самоосвіта розглядається в різних аспектах, а саме: в контексті теорії неперервної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень); як частина освіти, що забезпечує її безперервність і наступність протягом усього життя людини (В. Олійник); як форма одержання й поглиблення знань (Н. Безлюдна, Н. Дудник, Н. Малик); як засіб накопичення соціального досвіду (Л. Коростіль); як напрям самовиховання (О. Кучерявий); як складова самовдосконалення та професійного саморозвитку особистості (В. Ковальчук).

Мета статті – розглянути поняття «самоосвіта» як педагогічну проблему.

Виклад основного матеріалу. У міжнародних освітніх документах, таких як: «Програма Європейської комісії з неперервної освіти», «Всесвітня декларація щодо вищої освіти для XXI століття: концепція та можливості реалізації (World declaration on higher education for the twenty-first century: Vision and action)», «Пропозиція Європейської комісії щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя (European Commission staff working document. Proposal for a council recommendation on key competences for lifelong learning)», «Доповідь Світового банку щодо навчання впродовж життя в умовах глобальної економіки знань: виклики для країн, що розвиваються (The World Bank. Lifelong learning in the global knowledge economy: Challenges for developing countries)» визначено основний вектор розвитку освіти у XXI столітті – «освіта впродовж усього життя», що передбачає невинне розширення знань, розвиток здібностей, набуття нових умінь, компетентностей та кваліфікацій з метою задоволення особистісних, громадянських і соціальних потреб. Значне місце при цьому відводиться самоосвіті, що розуміється як інформальний спосіб неперервної освіти.

Підтвердження цьому знаходимо у відповідних державних нормативних документах, де наголошується, що основним акцентом у змісті вищої освіти має бути її орієнтація на розвиток відповідальної особистості з чітким усвідомленням важливості постійного самовдосконалення, сформованими вміннями критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, застосовувати одержані знання та досвід для творчого розв'язання як особистісно-професійних, так і соціально значущих проблем тощо. Як підкреслював В. Кремень, «при звичній, традиційній освіті навчити людину на все життя неможливо не тільки в хорошій школі, а й у найкращому університеті ... Поряд із засвоєнням базових знань, перед сучасною освітою дедалі нагальніше постає завдання навчити учня самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити навчатися, виробити потребу в навчанні упродовж життя» [4].

Виходячи з того, що розкриття змісту будь-якого поняття передбачає розгляд більш загальної, родової категорії, зупинимось більш детально на розкритті сутності ключових понять – «освіта» і «самоосвіта». У Законі України «Про освіту» освіта розглядається як «основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [7]. У широкому значенні, освіта тлумачиться як соціальна практика, орієнтована на культурне відтворення [9, с. 405]. У вузькому розумінні, освіта розглядається як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності» [2, с. 614]. Результатом процесу освіти є освіченість особистості.

Подальший виклад матеріалу вимагає роз'яснення сутнісної відмінності між поняттями «навчання» та «освіта». Так, метою навчання є формування утилітарних навичок та вмінь з конкретними прагматичними цілями; ці ж навички та вміння складають і зміст навчання. Натомість, мета освіти не ототожнюється з її змістом, оскільки освіта націлена на становлення людини як індивідуальності, розвиток її духовних сил і здібностей, а зміст освіти утворює культура. При цьому результат освіти визначається не лише обсягом набутих знань та вмінням самостійно розпоряджатися цими знаннями, але й рівнем сформованості особистісних якостей. Таке бачення категорії «освіта» дозволяє в нашому дослідженні розглядати її як важливу соціальну передумову, що визначає сутність і напрями самоосвіти.

Сучасними вченими визнається, що стрижневим дидактичним принципом вищої школи має стати перехід від навчання до самоосвіти, яка є найвищим ступенем освіти. В Енциклопедії освіти наголошується, що самоосвіти, як особливого виду діяльності, слід навчати

під керівництвом педагогів ще в рамках системи освіти [2, с. 616], що дозволить студенту самостійно, протягом усього життя, коли не буде поруч ані лекторів, ані викладачів, вивчати все, що йому необхідно. Ключовим елементом поняття «самоосвіта» є категорія «само», яка виокремлюється в якості частини складних слів, що мають значення спрямованості чогось на себе (самоконтроль, самовираження, самовиявлення), зверненості в самого себе (самоспостереження, самопізнання), здійснення чогось без сторонньої допомоги (самоуправління, самоорганізація), та, будучи складовою цілої низки термінів і понять у філософії, педагогіці, психології, акмеології, соціології та ін., указує на таку важливу якість особистості, як «самість». За визначенням О. Затворнюк, «самість» проявляється в трьох аспектах: як суб'єкт процесу; як об'єкт процесу; як засіб організації, здійснення та забезпечення цього процесу [3, с. 11].

У психології «самість» розглядається як сутність особистості; її серцевина, навколо якої організовані всі інші елементи; центральна, позитивна якість особистості, яка розвивається й охоплює всі її аспекти та сприяє формуванню почуття внутрішньої єдності; творча сила, яка робить кожну людину вільною – самовизначеним індивідумом. У педагогіці «само-» визначає розкриття самості, самобутності особистості, що передбачає активну пізнавальну та діяльнісно-організаційну позицію і зумовлює самореалізацію та самовдосконалення індивіда «на постійно циклічно динамічному рівні розвитку» [5, с. 45]. Елемент з аналогічним значенням, – «самостійний», «внутрішній», «індивідуальний», «власний», «сам», «само-», «спрямований на самого себе», – знаходимо також у низці іноземних термінів: «self-» (англ.), «selbst-» (нім.), «auto-» (франц.) та ін. Стрижневим елементом категорії «само-», присутнім у всіх його проявах, є розвиненість у особистості такої якості, як самостійність, що розуміється як багатоаспектне особистісно-діяльнісне утворення, що проявляється в потребах, уміннях, здатності людини діяти незалежно, самостійно висувати значущі для себе цілі, формулювати проблему, обирати шляхи і засоби для її вирішення, давати оцінку своєї діяльності.

Таким чином, можемо підсумувати, що самоосвіта є складним феноменом, у якому категорія «само-» дозволяє розкрити «самість», як механізм реалізації внутрішнього потенціалу особистості, а «освіта» виступає в якості форми, що дає змогу визначити сутність і зміст означеного явища. Заслугує на увагу те, що в зарубіжній науковій, довідковій та енциклопедичній літературі відсутній прямий словниковий відповідник терміну «самоосвіта», однак існує низка термінів так чи інакше пов'язаних із даним поняттям, зокрема в англійській мові: self-directed learning – самокероване навчання; self-education – самонавчання; self-adjustable learning – навчання без педагогічного управління; autonomous learning – автономна освіта. Слід відзначити, що в німецькій педагогіці самоосвітня діяльність розглядається в аспекті неперервної освіти, як її невід'ємна частина та обов'язкова умова: autodidaktische Aneignung – автодидактика; Selbststudium – самоосвіта; Selbstunterricht – самонавчання; Selbsterziehung – самовиховання. Подібні аспекти категорії «самонавчання» розкриваються й у французькій педагогічній термінології, зокрема: autoéducation – самоосвіта; autoformation – самонавчання; autodidactique – автодидактика.

З філософської точки зору, самоосвіта – це процес пізнання, підпорядкований основним закономірностям теорії пізнання. Його результатом виступають нові знання. У рамках соціології самоосвіта тлумачиться як вид діяльності особистості, що характеризується вільним вибором і спрямованістю на задоволення потреб у соціалізації, самореалізації, а також підвищенні культурного, освітнього, професійного та наукового рівнів, а в більш широкому контексті, – як одна з рушійних сил розвитку постіндустріального суспільства, яке характеризується як самоутворювальне та самоорганізоване. У науковій літературі з психології самоосвіта розглядається як процес, пов'язаний із здатністю особистості організувати себе і свою діяльність. Згідно з енциклопедією освіти, самоосвіта – це самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей [2, с. 798]. В «Українському педагогічному словнику» уточнюється, що самоосвіта може виступати як невід'ємна складова процесу навчання або як освіта, що набувається самостійно поза стаціонарними навчальними закладами [1, с. 296].

Варто зауважити, що серед сучасних науковців відсутня однастайна позиція щодо тлумачення терміну «самоосвіта», адже кожний з дослідників розглядає його через призму

того чи іншого аспекту, а саме: як свідоме творення своєї особистості; як процес духовного, інтелектуального становлення, який передбачає самозмінення, саморозвиток і самовдосконалення особистості; як безперервний процес саморозвитку, який здійснюється індивідуально або колективно і досягається завдяки спонукуваній внутрішніми мотивами добровільної, самостійної індивідуально-пізнавальної діяльності, керованої самою особистістю та спрямованої на виконання соціальних, особистісних та професійно-педагогічних функцій, у результаті чого відбуваються якісні зміни в духовному світі особистості, утворюються нові структури в її психічній діяльності. В процесі самоосвіти студент у відповідності зі своїми внутрішніми стимулами, поставленими перед собою цілями особистісно зростає та стає суб'єктом власного розвитку.

Не підлягає сумніву, що повноцінна самоосвіта є можливою лише за умови поєднання самонавчання, що передбачає оволодіння людиною знаннями на основі власних прагнень і за допомогою самостійно обраних засобів, та самовиховання, яке пов'язане з проявленням значних вольових зусиль, високим ступенем самосвідомості, наполегливості, зосередженості, цілеспрямованості й організованості, результатом чого стає розвиток саме тих якостей індивіда, що детермінують сталий характер здійснення ним будь-якого виду самостійної діяльності, незалежно від рівня її складності. Ученими переконливо доведено, що нерозривний зв'язок навчання та виховання проявляється в тому, що результат навчання – знання – стають основою всіх свідомо сформованих якостей особистості, оскільки саме такі якості є запорукою упевненого застосування знань на практиці. А отже, освітній процес, орієнтований, у відповідності з вимогами часу, на неперервну освіту протягом життя, «взагалі можна вважати підготовкою до самонавчання, а виховання – підготовкою до самовиховання» [2, с. 616].

У західній педагогічній теорії склалися два основні підходи до визначення поняття «самоосвіта». У широкому розумінні – це довгостроковий навчальний проект, ретельно спланований, заздалегідь складений та реалізований самим студентом без будь-якої допомоги з боку викладача, що передбачає повну відповідальність студента за перебіг і результати своєї самоосвітньої діяльності [11, с. 77]. У вузькому сенсі рамки самоосвіти обмежуються лише поодинокими ситуаціями, коли студент, разом із партнером або індивідуально, виконує певні види діяльності без прямого контролю з боку викладача. На відміну від першого, в межах другого підходу діапазон самоосвіти звужується виключно до автономних форм роботи в рамках навчального курсу або окремого заняття [10, с. 45]. При цьому спільним для обох підходів є те, що в якості стрижньової відмінної риси самоосвіти вчені виокремлюють самостійність суб'єкта у визначенні цілей, завдань, засобів і способів організації процесу самостійного пізнання.

Зважаючи на те, що самоосвіта в сучасній дидактиці інтерпретується як діяльнісний процес, а поняття «діяльність» визначається як основа самоосвіти, самоосвіта у ЗВО має здійснюватися в процесі організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. З точки зору філософії та психології освіти, розвиток здатності до реалізації самоосвіти, (що є процесом і результатом власної свідомої праці, відповідального ставлення та докладавання значних зусиль суб'єкта з самотворення власної особистості), вимагає досягнення студентом такого рівня психічного розвитку, для якого характерною є спроможність сприймати самого себе як єдине ціле, виражене в усвідомленні свого Я та відмінності себе від інших людей [8, с. 227–228].

Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури з даної проблеми, вченими не завжди чітко розмежовуються поняття «самоосвітня діяльність», «самостійна діяльність» і «самостійна робота», які, тим не менш, відрізняються за ключовими ознаками, а саме: за джерелом цілей, рівнем самостійності і визначенням суб'єкту контролю за результатами. П. Підкасистий, зіставляючи ці поняття, справедливо відзначає, що самостійна робота не підпадає ані під категорію «самостійна діяльність» із засвоєння навчального матеріалу, ані «самоосвіта», а, натомість, є особливою системою умов навчання, що мають забезпечуватися викладачем [6, с. 65]. Організація самостійної роботи у вищій школі є дидактичною формою навчання і частиною навчальної програми, тоді як самоосвіта пов'язана з діяльністю студента поза начальним закладом; самостійна робота є аспектом діяльності викладача і несе в собі чітко виражену функцію управління пізнавальною діяльністю студента

з боку педагога, в той час як самоосвітня діяльність не лише спонукається внутрішніми мотивами, (що часто виходять за рамки навчальних), але й студент повністю бере на себе відповідальність за процес і результат своєї освітньої діяльності; в самостійній роботі увага приділяється побудові процесу навчальної діяльності, а самоосвіта передбачає розвиток студента як суб'єкта освітньої діяльності. При цьому не можна не погодитися з позицією вчених стосовно того, що саме самостійна робота, будучи одним із механізмів підготовки майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності, створює умови для інтеграції та асиміляції навчання та самоосвіти і формує готовність до самоосвіти, створюючи базу для неперервної освіти. Відмінність між поняттями «самостійна діяльність» та «самоосвітня діяльність» полягає в тому, що перша з них носить плановий характер, є організаційно і методично спрямованою, проте здійснюється без прямої допомоги викладача; а друга, окрім того, що керується, контролюється та оцінюється самим студентом, ще й здійснюється виключно за внутрішньою спонукую до самонавчання та самовиховання, що визначає не тільки здатність, але й потребу у власному саморозвитку і самовдосконаленні. При цьому, якщо в структурі самоосвітньої діяльності хоча б один з елементів – цілепокладання, визначення предмету діяльності, вибір засобів діяльності тощо – не є самостійним, така діяльність не може розцінюватися як самоосвітня [6, с. 76–77].

Отже, можемо підсумувати, що самоосвітня діяльність здобувача вищої освіти, на відміну від самостійної, виходить за межі зовнішнього цілепокладання та контролю і здійснюється в повністю автономному режимі як у період навчання у ЗВО, так і після завершення формальної освіти.

Варто акцентувати увагу на тому, що навчити самоосвітньої діяльності неможливо. Вмінь означеної діяльності людина набуває сама шляхом пошуку та апробації різних прийомів, методів, відповідних способів і стратегій у конкретній предметній галузі, відбираючи з них саме ті, які найбільшою мірою відповідають її індивідуальному стилю навчання, когнітивному стилю, психологічним та фізіологічним особливостям, навчально-пізнавальним потребам та інтересам. Таким чином, самоосвітня діяльність є складним синтезом когнітивного, предметно-практичного та особистого досвіду індивіда.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, можемо визначити самоосвіту як керовану самою людиною власну навчально-пізнавальну діяльність, у процесі якої вона самостійно поповнює свої знання та вдосконалює уміння, що в кінцевому підсумку сприяє якісному перетворенню її особистості. Основу цієї діяльності складає потреба в постійному саморозвитку і самовдосконаленні, а результатом є особистісний освітній продукт, що передбачає самостійне оволодіння системою знань та способів їх набуття, а також розвиток особистості та її здібностей.

Основними характеристиками самоосвітньої діяльності є мотиваційна активність, внутрішня свобода, цілеспрямованість, здатність до самостійного здобуття необхідних знань, стійке прагнення до самовдосконалення.

У рамках подальших наукових розвідок плануємо розробку педагогічної технології підготовки здобувачів вищої освіти до самоосвіти впродовж життя.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 367 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Затворнюк О.М. Формування у майбутніх психологів готовності до професійного самовдосконалення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ: 2016. 310 с.
4. Кремень В. Якісна освіта: вимоги XXI століття. *Дзеркало тижня. Україна*. 2006. № 24. URL: https://dt.ua/EDUCATION/yakisna_osvita_vimogi_hhi_stolittya.html. (дата звернення: 12.01.2022).
5. Малихін О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. 307 с.
6. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: теоретико-экспериментальное исследование. Москва: Педагогика, 1980. 240 с.
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>. (дата звернення: 12.01.2022).

8. Психологический словарь / ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещеряков. Москва: Педагогика-Пресс, 1996. 440 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / ред. В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
10. Dickinson L. Self-instruction in language learning. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 208 p.
11. Holec H. *Qu'est-ce qu'apprendre à apprendre. Mélanges pédagogiques*. 1990. P. 75–87. References
 1. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, 367 p. (In Ukrainian).
 2. In V.H. Kremen (Ed.) (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv, 1040 p. (In Ukrainian).
 3. Zatvorniuk, O.M. (2016). *Formuvannia u maibutnikh psykhologiv hotovnosti do profesiinoho samovdoskonalennia. Dys. cand. ped. nauk* [Forming future psychologists' preparedness for professional self-improvement. Cand. of ped. sci. dis.]. Kyiv, 310 p. (In Ukrainian).
 4. Kremen, V. (2006). *Yakisna osvita: vymogy XXI stolittia* [Quality education: requirements of the 21st century]. *Дзеркало тижня* [Mirror of the Week], no. 24. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/yakisna_osvita_vimogy_hhi_stolittya.html. (Accessed 22 January 2022). (In Ukrainian).
 5. Malykhin, O.V. (2009). *Orhanizatsiia samostiinoi navchalnoi diialnosti studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv: teoretyko-metodolohichnyi aspekt* [Organization of independent educational activity of students of higher pedagogical educational institutions: theoretical and methodological aspect]. Kryvyi Rih. 307 p. (In Ukrainian).
 6. Pidkastyi, P.I. (1980). *Samostoiatelnaia poznavatelnaia deiatelnost shkolnikov v obuchenii: teoretiko-eksperimentalnoe issledovanie* [Independent cognitive activity of schoolchildren in teaching: theoretical and experimental research]. Moscow, 240 p. (In Russian).
 7. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu"* (2017). [The law of Ukraine "On Education"]. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (Accessed 22 January 2022). (In Ukrainian).
 8. In V.P. Zinchenko & B.G. Meshcheriakov (Eds.) (1996). *Psihologicheskii slovar* [Psychological dictionary]. Moscow, 440 p. (In Russian).
 9. In V.I. Shynkaruk (Ed.). (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic vocabulary]. Kyiv, 742 p. (In Ukrainian).
 10. Dickinson, L. (1987). Self-instruction in language learning. Cambridge. 208 p.
 11. Holec, H. (1990). *Qu'est-ce qu'apprendre à apprendre. Mélanges pédagogiques*. pp. 75–87.

SELF-EDUCATION AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Oleksandr L. Shums'kyi, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor, Full Professor of the Department of Foreign Language Training, European Integration and International Cooperation at Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv

E-mail: oll123@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9498-7509>

Ol'ha O. Shums'ka, Candidate of Sciences (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Piano at Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy

E-mail: oll123@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5422-8663>

DOI: 10.32342/2522-4115-2022-1-23-9

Key words: self-education, self-educational activity, self-study, self-improvement, self-development.

The paper substantiates that the radical changes taking place in all spheres of modern society necessitate a revision of the basic requirements for the training of specialists who should be not only highly qualified, but also be prepared for lifelong education.

It has been shown that the state regulations and international documents on education define lifelong learning as the main vector of educational development in the 21st century.

It has been determined that the achievement of this goal is possible due to the organization of the training process at university, aimed at gradual transition from the traditional educational format in the

form of providing students with a set of ready-made knowledge to self-education, which is the highest degree of education.

The essence of the key components of the concept “self-education”, i.e. the categories “self-“ and “education” has been disclosed. The essential differences between the concepts “training” and “education” have been explained, namely: the purpose of training is forming utilitarian skills with specific pragmatic goals, and education is aimed at developing a person as an individual, developing his/her spiritual strengths and abilities. Examples of dictionary equivalents of the term “self-education”, which exist in foreign scientific, reference and encyclopedic literature, have been given. The term “self-education” in the context of philosophy, sociology, psychology and pedagogy has been analyzed. It has been ascertained that among contemporary researchers there is no unanimous position on the interpretation of this term as each of them considers it through the lens of a particular aspect. The main approaches to the definition of the concept “self-education” that have developed in Western pedagogical theory have been characterized.

It has been substantiated that full-fledged self-education is possible only if self-study and self-education are combined. Self-study involves the acquisition of knowledge on the basis of the person’s own aspirations and through self-selected means. Self-improvement is associated with the manifestation of significant willpower, a high degree of self-awareness, perseverance and purposefulness, resulting in the development of the individual’s qualities that determine the sustainable nature of any kind of independent activity. It has been revealed that in modern didactics self-education is defined as an activity process, and activity is defined as the basis of self-education. The differences between the concepts “self-educational activities”, “independent activity” and “independent work” on key features have been outlined, namely: on the source of goals, the level of independence and the definition of the subject of control over the results. It has been proved that the student’s self-educational activity, in contrast to independent activity, goes beyond external goal-setting and control and is implemented in a completely autonomous mode both during training at university and after graduation.

The definition of the term “self-education” is given as the individual’s purposeful systematic cognitive activity, in the course of which he/she independently acquires knowledge and improves skills, resulting in the qualitative development of their personality. The need for continuous self-development is the basis of this activity, and a personal educational product, which involves self-mastery of the system of knowledge and ways to acquire it as well as the development of personality and his/her abilities, is the result of this activity.

The main characteristics of self-educational activity are motivational activity, internal freedom, purposefulness, ability to independently acquire necessary knowledge, a strong desire for self-improvement.

Одержано 12.01.2022.